

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisen harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

Vakuutusosoikeus kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto etukäteismaksuista tuomioistuimissa laaditusta esiselvityksestä.

Vakuutusosoikeus on toimeentuloturva-asioiden erityistuomioistuin, joka on sen toimivaltaan kuuluvissa asioissa ainoa tuomioistuin ja ylin muutoksenhakuaste lukuun ottamatta eräitä työtaturma- ja ammattitautiasioita, joissa on mahdollista hakea muutosta valittamalla korkeimmalle oikeudelle, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Vakuutusosoikeuden toimivaltaan kuuluvat asiat ovat perus- ja ihmisoikeusherkkiä ja usein kyse on yksittäisen henkilön oikeudesta lakisääteiseen etuuteen ja siten hänen päivittäisestä toimeentulostaan. Yksityiset muutoksenhakijat hoitavat asiaansa usein itse ilman oikeudenkäyntiavustajaa.

Lähes kaikki vakuutusosoikeudessa käsiteltävät lainkäyttöasiat ovat tuomioistuinmaksulain mukaan maksuttomia. Yksityishenkilöille maksullisia ovat asiat, joissa ei ole kysymys heidän välittömästä etuudestaan. Sellaisia ovat esimerkiksi vakuuttamisvelvollisuutta, vakuutusmaksun perusteita, vakuutusmaksun suuruutta tai sen maksuunpanoa koskevat asiat. Kun yksityishenkilö valittaa työnantajan, yrittäjän tai ammatin- taikka elinkeinonharjoittajan ominaisuudessa, ei kyse ole välittömästä etuudesta, joten tällöin peritään oikeudenkäyntimaksu. Tuomioistuinmaksulaissa on säädetty, että yksityishenkilön oikeudenkäyntimaksu vakuutusosoikeudessa on 310 euroa. Päätöksen poistamista koskevissa yksityishenkilön vireille panemissa asioissa peritään oikeudenkäyntimaksuna 310 euroa. Etuuslaitoksilta, kuten Kansaneläkelaitokselta, työeläkelaitoksilta, vakuutusyhtiöiltä, työttömyyskassoilta, yhteisöiltä ja muilta työnantajilta kuin yksityishenkilöiltä peritään heidän vireille panemiensa valitus- ja poistoasioiden käsittelystä 610 euroa. Vuonna 2025 vakuutusosoikeus ratkaisi 3515 asiaa, joissa vain 69 asiassa määrättiin oikeudenkäyntimaksu. Oikeudenkäyntimaksu määrättiin etuuslaitoksen maksettavaksi 22 asiassa, yrityksen maksettavaksi 15 asiassa ja yksityishenkilön maksettavaksi 32 asiassa.

Ottaen huomioon niiden asioiden määrä, joissa vakuutusosoikeudessa määrätään oikeudenkäyntimaksu, niin etukäteismaksujärjestelmään siirtymisellä tuskin olisi vaikutusta siihen asianosaisen harkintaan, valittaako hän vakuutusosoikeudelle vai ei. Etukäteismaksujärjestelmällä voisi olla yksityishenkilöiden poistohakemusten määrää vähentävänä vaikutus ja se voisi saada asianosaisen miettimään, onko poistohakemuksen tekeminen perusteltua oikeussuojan tarpeen näkökulmasta etenkin toistuvissa samaa asiaa koskevilla poistohakemuksissa. Poistohakemusten määrä ei kuitenkaan ole kovin suuri vakuutusosoikeuden kokonaisuusmäärässä, joten tältäkin osin vaikutus jäisi todennäköisesti vähäiseksi.

Muiden maksujen, kuten ote- ja jäljennösmaksujen, osalta vakuutusosoikeus tuo esiin, että pääsääntöisesti maksusta ja sen arvioidusta suuruudesta kerrotaan etukäteen pyynnön esittäjälle. Tämä tarkoittaa sitä, että pyyntöön tulee perehtyä ja mahdollisesti myös laskea esimerkiksi sivumäärä, jotta ennakkotieto maksun määrästä voidaan antaa. Toisinaan pyynnön esittäjä luopuu pyynnöstään kuultuaan maksun suuruuden ja näin voisi käydä myös niissä tilanteissa, joissa maksu pitäisi suorittaa etukäteen.

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Vakuutusosoikeus tuo esiin, että oikeudenkäyntimaksujen määräämiseen ja laskutukseen menevä työ ei ole merkittävä vakuutusosoikeudessa, koska maksullisia asioita on vähän. Suurempi työllistäjä on erilaiset tietopyynnöt. Ennakkomaksujärjestelmään siirtyminen esimerkiksi asiakirjapyynnöistä perittävien maksujen osalta ei kuitenkaan juurikaan vähentäisi vakuutusosoikeuden käsityksen mukaan tuomioistuimen työmäärää, koska maksun suuruus pitäisi kuitenkin ennen sen suorittamista määrittää. Iso osa asiakirjoista annetaan myös maksutta sen vuoksi, että kyse on sähköisessä muodossa olevasta sähköisesti annettavasta asiakirjasta tai että tietopyynnön esittäjältä ei lain mukaan peritä maksua lainkaan. Vakuutusosoikeuden käsitys on, että henkilötyövuosissa mitattuna ennakkomaksujärjestelmään siirtymisestä syntyvä säästö ei olisi niin suuri kuin mitä esiselvityksessä on arvioitu eli noin yksi henkilötyövuosi, vaan vakuutusosoikeuden kohdalla murto-osa siitä. Todennäköisesti ennakkomaksujärjestelmä aiheuttaisi kuitenkin kyselyjä muutoksenhakijoilta ja tietopyynnön esittäjiltä, joten välttämättä työmäärä tuomioistuimessa ei vähenisi yhtään, vaikka jälkikäitelaskutus jäisi pois.

Vakuutusosoikeutta koskevan sääntelyn vuoksi etukäteismaksujärjestelmän toteuttaminen vakuutusosoikeudessa maksullisissa asioissa olisi myös haasteellista. Teknisesti järjestelmän tulisi olla sellainen, että se nimenomaan vähentää työtä. Vakuutusosoikeuden kohdalla on otettava huomioon, että valitusasiat tulevat vakuutusosoikeudessa pääsääntöisesti vireille siten, että muutoksenhakija toimittaa valituksensa etuuslaitokselle ja etuuslaitos toimittaa valituksen, mikäli se ei itseoikaise asiaa, vakuutusosoikeudelle käsiteltäväksi, eikä muutoksenhakija voi käyttää hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköistä asiointipalvelua toimittaessaan valituksensa etuuslaitokselle. Maksuttomuus ei myöskään ole vakuutusosoikeudessa sidottu asiaryhmän nimeen, ja saman asiaryhmän sisällä voi olla sekä maksullisia että maksuttomia asioita. Näin ollen oikeudenkäyntimaksun määrääminen vaatii asiaan perehtymistä ja oikeudenkäyntimaksun periminen automaattisesti järjestelmäteknisellä ratkaisulla vireilletulon yhteydessä maksullisissa asioissa ei vaikuta toteuttamiskelpoiselta ratkaisulta. Lisäksi, mikäli maksullisissa asioissa maksu

perittäisiin etukäteen, ja esimerkiksi poistohakemus hyväksyttäisiin, niin maksu tulisi palauttaa. Tämä aiheuttaisi lisätyötä.

Vakuutusosikeus pitää sinällään kannatettavana etukäteismaksujärjestelmään siirtymistä ja asian jatkovalmistelua, mutta vakuutusosikeuden kohdalla esiselvityksessä esiin nostetut hyödyt jäisivät todennäköisesti hyvin vähäisiksi. Arvioitaessa etukäteismaksujärjestelmään siirtymistä tulisi vakuutusosikeuden kohdalla ottaa huomioon vakuutusosikeuden asema toimeentuloturva-asioiden muutoksenhakujärjestelmässä, lainsäädännöstä tulevat reunaehdot sekä käsiteltävien asioiden perus- ja ihmisoikeusherkkyys.

Kivari Tuula
Vakuutusosikeus